

KATRI VALA

Henki ja aine

30-LUVUN LEHTIKIRJOITUKSIA

NTAMO

HENKI JA AINE

Katri Vala

HENKI JA AINE

30-LUVUN LEHTIKIRJOITUKSIA

N T A M O

Helsinki

2 0 2 4

UUSINTAPAINOS ORIGINAALISTA

Katri Vala, *Henki ja aine eli yksinäisen naisen pölynimuri. Taistelevia pakinoita*. Kansankulttuuri, Helsinki 1945.

ISBN 978-952-215-907-6

KANNEN KUVAT

Arthur Szyk, *Saatana johtaa tanssiaiskulkuetta* (Satan Leads the Ball, 1942) (Wikimedia Commons) (kuva käännetty; ks. lisätiedot s. 160–161); takakannen valokuva: Katri Vala (ei kuvaajatietoa, 30-luvun loppu) (Museovirasto); takakannessa myös kirjan ensipainoksen kansikuva 1945

ULKOASU & TAITTO

Göran de Kopior

VALMISTAJA

BoD – Books on Demand, Norderstedt, Saksa

NTAMO

Helsinki 2024

www.ntamo.net

Katri Vala pakinoitsijana

Kansankulttuuri Oy. aloittaa kustannustoimintansa julkaisemalla valikoiman Katri Valan pakinoita. Ei liene yleisesti tunnettua, että tämä suuri lyyrikko esiintyi 30-luvulla myös pakinoitsijana, ensin Tulenkantajain *Pekkana*, sitten Vapaan Pohjolan *Ilmarisena*. Ehkä eivät myöskään ne, jotka tästä ovat olleet tietoisia, ole tehneet itselleen selväksi sitä, että tässä ei ole ollut kysymys vain epäoleellisesta sivullmiöstä Katri Valan kirjailijatyössä, vaan että meillä hänessä on ollut korkean luokan pakinoitsija, eräs ainoita itsenäisiä henkilöitä itsenäisyysajan kaupallistuneessa ja korruptoidussa sanomalehdistössä, kansallisten heikkouksien säälimätön ruoskija, möynteisen elämäнкäsityksen puolestapuhuja, ihmisen puolustaja tuhon ja hävityksen saarnaajia vastaan, kansantribuuni.

On yllättävää, miten hän, eksoottisten ja kosmillisten etiäisyyksien runoilija, pakinoitsijana on niin maanläheinen, realistinen, asiallinen. Hän ei kavahda mitään aihetta, ei jokapäiväisintä, ei arkaluontoisinta. Hän edustaa pakinoissaan aina luonnollista, turmeltumatonta ihmisyyttä, tavallista ihmistä, ja tältä leveältä, vankalta pohjalta hän ivaa ja ruoskii ajan luonnottomuuksia ja henkisiä sairauksia. Hän on Mencken suomalaisissa olosuhteissa ja mittasuhteissa; hän

ruoskii isänmaallista humpuukia, tekosiveellisyyttä ja rahamoraalia, luonnotonta lasten- ja nuorisonkasvatusta, Kivimäen-kauden painokanne-epidemiaa ja kommunismikauhua; hän vihaa kvasiradikalismia, joka keikailee sukupuolisella "vapaamielisyydellä", mutta pakenee raukkamaisesti yhteiskunnallista taistelua; hän ivaa kansallissosialismin ja sen suomalaisten apinoitsijain luonnottomuuksia ja mauttomuuksia ja sitä irvokasta Saksan-ihastelua, joka Suomen porvariston ja sen sivistyneistön keskuudessa alkoi kukoistaa fascismin vuosikymmenellä. Tuon aikakauden henkisesti korruptiosta — ilmaisuina Valvoja-Ajan koskenniemiäinen kulttuurifilosofia, Päiväkirjan kvasisyvämielinen sievistely, Pohja-tuulen natsimystiikka tai mikawaltarismi — hän on kirjoittanut herkullisia totuuksia. Mutta hän ei ole pelännyt kirjoittaa myöskään margariinista, ruokareseptistä ja pikkulasten hoidosta. Hänen pakinoistaan puuttuu kaikki hienostelu, tyylikeikarointi ja asenteellisuus. Hän on ytimittäin myöten terve, hänen voimanaan on hyvä sydän ja vankkumaton oikeamielisyys, hänen naurunsa soi renesanssin-vitaalisena ja voitollisena. Hän seisoo tukevasti maankamaralla ja puolustaa kernaasti "ainetta" "henkeä" vastaan, mutta tosiasiaa häntä elävöittää korkea ihanteellisuus, *aito* ihanteellisuus vastustajain ihanteellisia *fraaseja* vastaan. Hänessä puhuu väärentämätön nainen, hän puolustaa äidin oikeutta lapseensa ja lapsen oikeutta elämään, sankarikuoleman ideologeja vastaan, hän on elämän palvoja, ihmisen rakastaja, kulttuurin puolestapuhuja myrkkyykaasujen, tulensyöksijäin, keskitysleirien ja kirjarovioitten aikakaudella; rahan herruuden ja rahamoraalin maailmasta hän kurkoittaa kohti uutta yhteiskuntaa, ihmisarvoista maailmaa. Hän ei Koskenniemen koulukunnan tavoin tunnusta Saturnuksen kulta-aikaa vain menneisyydessä, "barbaarisessa optimismissaan" hän uskoo ihmiskunnan kulta- aikaan tulevaisuudessa ja tais-telee sen puolesta.

Katri Valan pakinoitten taso on epätasainen, mutta parhaimmat niistä — kuten esim. loistelia "Varovainen ja vii-

sas antiikkinen sielu” — tuovat mieleen vain yhden vertauskohdan, Eino Leinon, Pöytälehden *Teemun*. Sama rohkea optimismi, sama henkinen vitaliteetti, sama iskuvalmius ja taistelunilo. Katri Vala itse tunsu vaistomaisesti tämän hengensukulaisuuden, tunsu jatkavansa Leinon taistelua valosta. Ero on siinä, että Eino Leinoa kantoi mukanaan suomalaisen sivistyksen suuri nousukausi, kun taas Katri Valaa ympäröi häviäminen ja rappio. Keskellä pakinan korruptiota ja dekadenssia hän kantoi kunnialla leinolaista kansantribuuninviittaa. Mutta hän ei nähnyt vain häviämistä ja rappiota, hän näki myös uuden luokan nousun ja uuden yhteiskunnan syntymisen, ja siihen perustui hänen ”barbaarinen optimisminsa”, siitä hän ammensi naurunsa vitalisuuden. Hän taisteli elämän vihollisia, fascismia ja sotaa vastaan; ne hänet mursivat juuri silloin, kun uuden päivän sarastus alkoi nousta raadellun Euroopan ylle.

Tähän pakinakokoelmaan on valittu melkein kaikki Katri Valan pakinat Tulenkantajista vv. 1933—39; vain muutama aiheeltaan tai esitystavaltaan vähempiarvoinen on jätetty pois. Vapaassa Pohjolassa 1940—41 julkaistuista pakinoista on sensijaan otettu mukaan vain yksi, koska ne aiheittensa puolesta ovat jokapäiväisiä ja suoritukseltaan vailla journalistista lentoa. Eri yhteydessä on tarkoitus julkaista Katri Valan muut suorasanaiset tuotteet, hänen artikkelinsa, tutkielmansa ja kirja-arvostelunsa. Useimmat valikoimaan otetuista pakinoista ovat tälläkin hetkellä — ja juuri tällä hetkellä! — tuoreita ja ajankohtaisia ja sopivia esitettäväiksi kansanvaltaisissa juhlissa ja vaikkapa vaalipropagandassa. Muodostukoon näiden pakinain menestys suureksi! Naurakoon Suomen demokraattinen kansa näiden pakinain ääressä surullisen-lystikkään-irvokkaalle menneisyydelle nyt, kun tämä menneisyys on katoamassa kuin yö aamun tieltä.

Raoul Palmgren.

"ISÄNMAA TARVITSEE KAIKKI ISOT MUNAT"

luemme pikkumunien reklaamista. Säpsähdämme ensiksi, mutta pian luemme tuollaisen uutisen yhtä vattomasti kuin "Hipiäsi tarvitsee rasvaista yövoidetta!" Tämän hetken suuri reklaamisana on isänmaa. Pidättyvää suomalaista mieltä vaivaa tuon käsitteen, jota on tottunut hiljaa kunnioittamaan, ylenpalttinen turhaanlausuminen ja mitä yllättävimpiin yhteyksiin vetäminen. Se on kaikki "isänmaallisen kansanliikkeen" ansiota, jota vakuutteluistaan huolimatta ei voi pitää suomalaisena, koska siinä on selvä leima *made in Germany* **kaikkine**

päristyksineen ja onttoine fraasipaatoiksineen. Sillä ajattelevalle ihmiselle on päivänselvää, että tässä on kysymyksessä jälkikaiku "Deutschland, Deutschland über alles" ja sotilaitten vyösolkitunnus "Gott mit uns"-menteliteetista.

Mitä burleskeimpiin muotoihin pukeutuu tämä menteliteetti oikeistomme "puolisosialistisissa" (Timo Uudessa Suomessa: "kansainvälisellä mittapuulla katsoen on meikäläinen oikeistoporvari puolisosialisti") äänenkannattajissa niiden ilmoitusosastossa. Kas näin:

Nuori virkamies haluaa taloudenhoitajaksi 16-vuotiaan, isänmaallisen neitosen. Vastaus valokuvan kanssa nimim. Virkamies.

Täytyy kysyä, mikä mahtaa olla tämän ylen nuoren henkilön isänmaallinen velvollisuus? Keittääkö isänmaallisia perunoita isänmaallisessa kattilassa? Valokuva kai on isänmaallisuuden toteamiseksi?

Ja toinen ilmoitus:

Keski-ikäinen varakas nainen haluaa tutustua isänmaalliseen nuoreen mieheen ihanteellisissa tarkoituksissa. Vast. nimimerkille. "Ihanteet korkealla".

Kaunisti, eikö totta? Voisi nauraa makeasti, jollei asia samalla olisi surullinen. Niinkuin näkisi kaikenkarvaista likaista pyykkiä käärittynä Suomen lippuun. Se on saksalaisuutta sen tympäisevimmissä muodossa, tuota kummallista raakuuden ja sentimentaalisuuden yhdistelmää, jonka ilmennyksenä on sotilaallisten järjestöjen ihailu ja hempeät naimailmoitukset. Hitler ja Courts-Mahler!

MUNIA JA MYRKYTETTYJÄ KAIVOJA

Aina siitä saakka, kun saksalaiset valloittivat (hurmäsivät) Suomen kartuttaen sanastoamme sanalla "besorgata" ja meidän piti vallan merkiksi saada saksalainen kuningas, josta onnettomuudesta armelias kohtalo pelasti kevytmielisen kansamme, on meillä oikeistotahoilta tunnettu lukkarinrakkautta mustaa "vaterland"-paatoksista Saksaa kohtaan.

Tämä vanha tunnekeitos on uudelleen lämmitetty nyt sekaverisen aitosaksalaisen Hitlerin ja kansalliskiihkon ollessa voimakkaassa nousukurssissa. Millä riemulla on

kerrottu lehtien lakkautuksista, "vasemmistajuutalaisten" kirjailijain Remarquen, Ludwigin ja Kerrin paosta ja Heinrich Mannin erotuksesta! Sellaista pitäisi saada meillekin!

Ei totisesti voi ymmärtää, että "isänmaan ystävät" voivat ihailla toisen kansan kansalliskiihkoa, mikä tietää aina vaaranuhkaa naapureille. Vai eikö tämä vaaranuhka merkitsekään mitään, eikö sitä tahdotakaan välttää, koska se tekee sodan aikaansaamisen helpommaksi? Kaikkien maiden kansallis- ja sotakiihkoiset muodostavat ilmeisesti salaisen veljesliiton, joka pyrkii kaikkiin voimin ihanaan päämäärään. — Muuten ei voi selittää "isänmaallistemme" nyrpeää suhtautumista kansalliskiihottomiin maihin, jotka ovat luotettavimmat naapurit. Tuollainen vieraan maan kansalliskiihkon ihailu on maanpetosta salakavalimmassa muodossa. Mitäs, jos nyt tämä musta Saksa hankkii takaisin Kaiserin ja muistaa Suomen, jonne voi taas panna kuninkaaksi saksalaisen prinssin ja ripustaa hymyillen ja helposti "hakaristiin" tämän hellästi Saksaa lempivän maan.

Kun ei olisi niitä munia! Hiivatin munat! Kompastuvatko jalot tunteemme muniin! Kieltämättä on vaikeasti selitettävissä se, että kun meidän kansamme hellästi jo pitkän ajan on maksanut osan saksalaisten syömien munien hinnasta, nämä tylästi lisäävät munatullia ja tekevät viennin hyvin vaikeaksi. Se loukkaa meidän tunteitamme. Mutta ehkäpä aletaan selittää "isänmaalliseksi" vientimaksujen koroittamista tai suorastaan munien lahjoittamista Hitler & kumppaneille!

Onko historiaa lukenut kansa muuten pannut mer-

kille, kuinka usein historian kuluessa ovat tehokkaana vihan kiihoittajana puhjenneet esiin legendat myrkytetyistä kaivoista, pahoinpidellyistä lapsista ja tulipaloista? Jo kristittyjen vainoon Roomassa käytettiin tätä provokatiota: kristityt myrkyttivät kaivoja, paistoivat lapsia ja sytyttivät Rooman palamaan. Alas kristityt! Maailmansodan aikana sama juttu. Ameriikkaa kiihoitettiin saksalaisia barbaari-vihollisia vastaan samantapaisilla tarinoilla ja nyt Saksa kertoo samaa maailmalle kommunisteistaan: myrkytettyjä kaivoja, panttivangiksi otettuja lapsia ja valtiopäivätalon palo. Ja se tehoo taas! Meillekään tämänsuuntaiset asiat eivät ole vieraita. Sensationhaluinen mies Viipurissa kyyditsee itse itsensä ja sanoo: kommunistit! Jokainen tulipalo aiheuttaa meillä kommunisti-sähkösanoman. Ja niitä uskotaan. — Kaikkien todistetuimpia asioita taas lapualaiskonnantöistä ei uskota, niinpä verrattain "sivistyneet" ihmiset saattavat väittää, että Ståhlberg järjesti itse kyydityksensä! Totisesti: myrkytettyjä kaivoja on!

Palatkaamme taas Saksaan. Siellä on nyt valtion "suojelemisen" nimessä vangittu rauhanliiton puheenjohtaja, eversti Lange ja sihteeri Küster. Pidätyksen syistä ei voida antaa lähempiä tietoja "valtion turvallisuutta vaarantamatta". Kun lukee tällaista, valtaa mielen kauhu ja vastenmielisyys. Johdetaanko maailmaa mädäntyneillä valheilla, joiden löyhkää salataan onttojen fraasien helppohintaisella parfyymillä? — Tämän vangitsemisen logiikka on jokseenkin yhtä nerokas kuin jos me nähdessämme pihallamme suden ja lampaan surmaisimme lampaan kotimme "suojelemiseksi".

SUOJELUSYHDISTYKSIÄ

Meillä on niitä paljon, esimerkiksi kaasusuojeluyhdistys. Sen tarkoituksiksi on selitetty ihmisten suojeleminen kaasulta sodan aikana. Kun kuulin tuon nimen ensi kerran, tulkitsin sen välittömästi yhdistykseksi kaasun suojelemista varten. Vaikka olen kuullut toisia selityksiä, en yhä vieläkään ole tuosta ensimmäisestä ajatusyhtymästäni voinut vapautua. Jos olisi tarkoitus suojella ihmisiä kaasulta, niin yksinkertaisin keinohan olisi hävittää kaikki myrkkykaasutehtaat ja julistaa myrkkykaasujen valmistus rikolliseksi. Jotta tähän ainoaan tehokkaaseen keinoon ihmisten suojelemiseksi ei ryhdyt-

täisi, on perustettu kaasusuojeluyhdistyksiä, jotka uskottelevat, vastoin asiantuntijoiden lausuntoja, että myrkykaasua vastaan muka voidaan suojella ihmisiä. En voi päästä siitä, että minusta tällainen yhdistys on kuin kyyntillinen lapsenhoitaja, joka sallii lapsen juoda cyankaliumia vakuuttaen, ettei siitä ole mitään vaaraa, kun juo vettä päälle. Kaasusuojeluyhdistys merkitsee todellakin kaasun suojelemista terveen järjen ja inhimillisyyden sille sanelemaa tuomiota vastaan.

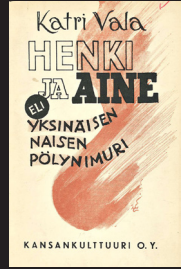
Toinen yhdistys, jota olen paljon ajatellut, on lastensuojeluyhdistys. No, ei kai siitä ole mitään pahaa sanottavaa, huudahtavat monet. Ei, ei yhdistyksessä sinänsä. Sen toiminta on arvokasta, jaloa, kunnioitan sitä suuresti. Mutta tiedättehän, että vielä suuri osa ihmiskuntaa sanoo: sota on välttämätön. Mitä se merkitsee? Se merkitsee sitä, että ne lapset, jotka on huolellisimmin vaalittu miehiksi, kasvaneet terveiksi ja virheettömiksi, hyvin todennäköisesti lähetetään rintamalle, ruhjotaan raajarikoiksi tai kokevat julman kuoleman. Ainoan kerran, kun päivälehdissämme on pohdittu lasten aliravitsemista ja huonoa hoitoa, oli silloin, kun sotaväen ylilääkäri valitteli, että asevelvollisten joukossa oli paljon kelpaamatonta ainesta. — Huolellisen lapsenhoidon tarkoituksena näyttää olevan, niin kauan kuin sota hyväksytään, valmistaa prima kanuunanruokaa. Tässä valossa tuntuu ihmiskunnan hellyys lapsia kohtaan sadun noita-akan hellyydeltä, kun tämä tyrkytti Hannulle ja Kertulle herkkuruokia, jotta heistä tulisi hänelle lihavia paisteja. Tämä ihmiskunnan kyyntillisyyks on itsetiedontonta, johtuen taipumuksestamme nähdä vain yksityis-

kohdat, mutta ei suuria perspektiivejä. — Me voimme olla humaaneja, rakastaa ihmisiä, mutta teemme sen kummallisen rajoitetusti ja epäjohdonmukaisesti.

Muuan reklaamilause kuuluu: Taatkaa työnne tulokset. Miksi sitä ei käytetä, kun on kysymys ihmisestä?

”

Nykyinen kansalliskiihkomme on
tekohengityksen
paisuttama
kummitus

KATRI VALA (1901–1944) OLI RUNOILIJA JA
AIKALAISKRIITIKKO, JONKA 30-LUVUN *Tulen-*
kantajat-PAKINAT OVAT SUOMALAISEN
ANTIFASISMIN TERÄVINTÄ KÄRKEÄ.

NTAMO 2024

ISBN 978-952-215-907-6